

dişlerinin bu tarihten önce olduğu anlaşı-
lır. İbn Galbûn daha sonra Basra'ya gitti.
Burada Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed
b. Sâlih el-Hâşimî, Ebû'l-Hasan Muham-
med b. Yûsuf b. Nehâr el-Hirtekî, Ali b.
Muhammed b. Huşnâm ve Ebû'l-Mâlikî
gibi hocalardan kıraat okudu. Hocası Hâ-
şimî'nin vefat tarihi 368 (978-79) olduğu-
na göre (a.g.e., II, 618) Basra'ya gidişi bu
tarihten önce gerçekleşmiştir. Muhteme-
len Bağdat'a Basra'dan geçmiş olan İbn
Galbûn burada hadis âlimi Ebû Bekir Ah-
med b. Ca'fer el-Katîî ile buluştu. Ayrıca
Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdullah b.
Zekeriyâ b. Hayyeveyh en-Nisâbü'rî ve
Ebû Muhammed Hasan b. Reşîk el-Aske-
rî'den hadis rivayet etti.

Seyahatlerinden sonra hayatının sonu-
na kadar Mısır'da yaşayan İbn Galbûn, kı-
raat alanındaki otoritesi sebebiyle çeşitli
bölgelerden gelen pek çok âlimin ilgi oda-
ğı oldu. Endülüslü âlim Ebû Amr ed-Dânî,
Mekkî b. Ebû Tâlib, İbrâhîm b. Sâbit
el-Uklîşî, Ebû'l-Fazl er-Râzî, Ahmed b. Bâ-
beşâz el-Cevherî, Ebû Abdullah Muham-
med b. Ahmed el-Kazvî'nin onun talebeleri
arasında yer aldı. Bunlardan son ikisi onun
et-Tezkire adlı eserini rivayet etti.

Kıraat ilmini İbn Galbûn'dan arz ve se-
mâ yoluyla tahsil eden Ebû Amr ed-Dânî,
"Ondan çok şeyler yazdık" derken fazileti
ve lehçesinin güzelliği yanında ilmi kud-
reti ve anlayışı bakımından zamanında
onun gibisini görmediklerini ifade etmek-
tedir. Zehebî de İbn Galbûn'un kıraat il-
mindeki üstün yerine işaret ederek Mi-
sır'da dönemin önde gelen mukrîlerinden
olduğunu belirtmiş, İbnü'l-Cezerî de onun
hüccet, zaptı sağlam ve sika bir âlim ol-
duğunu söylemiştir.

İbn Galbûn'un kıraat ilmindeki yerini
önemli kılan sebeplerden biri, hiç şüphe-
siz onun Âsım b. Behdele kıraatinin Hafs
rivayetini, eş-Şâtıbiyye diye meşhur olan
ve hemen bütün ilim çevrelerinde kabul
gören Kâsım b. Firruh eş-Şâtıbî'nin *Hır-
zü'l-emânî* adlı kasidesine bağlayan ta-
rikin halkalarından birini teşkil etmesidir.
Bu tarihin İbn Galbûn'a kadar olan bölü-
mü, aynı zamanda Ebû Amr ed-Dânî'nin
et-Teyssir'indeki Hafs rivayetinin Hz. Pey-
gamber'e ulaşan senedini oluşturmakta
olup Şâtıbî'ye kadar şu isimlerden meyda-
na gelmektedir: Hafs b. Süleyman, Ubeyd
b. Sabbâh, Ahmed b. Sehl el-Üşnânî, Ali
b. Muhammed el-Hâşimî, İbn Galbûn, Ebû
Amr ed-Dânî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Ne-
câh, Ebû'l-Hasan Ali b. Hüzeyl, Kâsım b.
Firruh eş-Şâtıbî.

İsnevî'nin *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*'sinde
biyografisine yer verildiğine göre fıkhıta
Şâfiî olduğu anlaşılan İbn Galbûn 10 Şev-
val 399'da (7 Haziran 1009) Mısır'da vefat
etti. İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*'sin-
de (I, 339) Zehebî gibi 10 Şevval tarihini
verirken *en-Neşr*'inde (I, 73) bunu 10 Zil-
kade (6 Temmuz) olarak zikretmiştir. Sü-
yûtî ise *Hüsnü'l-muhâdara*'da (I, 491)
20 Şevval (17 Haziran) tarihini vermek-
tedir. İbnü'l-Kâsîh (ö. 801/1399), İbn Gal-
bûn'un Karâfe Mezarlığı'na defnedildiği-
ni ve kabrinin kendi zamanına kadar zi-
yaret edilegeldiğini belirtmektedir.

Eserleri. İbn Galbûn'un günümüze
ulaştığı bilinen tek eseri *et-Tezkire fi'l-
kıra'âtî's-semân*'dır. Eserde meşhur ye-
di imamın kıraatinin yanında daha sonra
aşere imamları arasındaki yeri sağlam-
laşacak olan Ya'kûb el-Hadramî'nin kıra-
atine de yer verilmiş olup bu tercihte mü-
ellifin Basra'da gördüğü kıraat tahsilinin
ve Ya'kûb'un kıraatinin bu çevrede benim-
sendiğini tesbit etmiş olmasının tesiri bu-
lunmalıdır. İbn Galbûn'un bu eserinde se-
kiz kurrâya yer vermesi, İbn Mücâhid'in
Kitâbü's-Seb'â'sındaki yedi kıraatle "el-
ahrufü's-seb'a" hadisindeki yedi harfin
aynı şeyler olduğu şeklinde ortaya çıkan
yanlış anlayışa karşı bir tepki olarak de-
ğerlendirilmişse de (Ahmed Nusayyif el-
Cenâbî, *MMİr.*, XXXIII [1982], s. 449-451)
et-Tezkire'nin ne mukaddimesinde ne de
diğer yerlerinde böyle bir tepkinin belir-
tisine rastlanmıştır. *et-Tezkire*, sekiz kı-
raat konusunda telif edilen ilk kitaplar-
dan günümüze ulaşan tek eser olması ya-
nında daha sonraki müelliflerin kaynak-
ları arasında yer alması bakımından da
ayrı bir öneme sahiptir. Ebû Amr ed-Dânî
et-Teyssir ve *Câmî'u'l-heyân* adlı eser-
lerinde, Ebû Ca'fer İbnü'l-Bâzîş *el-İknâ'-
da*, Şâtıbî *Hırzü'l-emânî*'de, İbnü'l-Ce-
zerî *en-Neşr*'de, Kastallânî *Le'â'ifü'l-
işârât*'ta ondan çokça faydalanan müel-
liflerden bazılarıdır. Rûdânî'nin *et-Tezki-
re*'yi İbn Galbûn Tâhir yerine babası İbn
Galbûn Abdülmün'im'e nisbet etmesi bir
zühul eseridir; aynı hatayı Brockelmann
da tekrarlamıştır. İlk defa Abdülfettâh
Buhayrî İbrâhîm tarafından tahkik edilen
eserin *Kitâbü't-Tezkire fi'l-kıra'ât* adıyla
iki baskısı yapılmış (I-II, Kahire 1410/
1990, 1411/1991), ardından eser, Eymen
Rüşdî Süveyd'in tahkikiyle ve *et-Tezkire
fi'l-kıra'âtî's-semân* adıyla neşredilmiş-
tir (I-II, Cidde 1412/1991). Müellif ayrıca
et-Tezkire'de kaydettiğine göre (I, 93,
156, 225) *Kitâbü'l-İdgâm li-Ebî 'Amr,*

Kitâbü'l-Vakf li-Hamza ve Hişâm ile
Kitâbü'r-Râ'ât li-Verş adıyla üç eser
daha kaleme almıştır.

Ebû Ali el-Fârisî'nin *el-Hücce li'l-kur-
râ'i's-seb'a* adlı eserinin Murad Molla Kü-
tûphanesi'ndeki (nr. 6-9) nüshasının bü-
tün ciltlerinin ferağ kaydında yazmanın
Tâhir b. Galbûn'un hattı olduğu belirtil-
mişse de nüsha üzerinde yapılan incele-
mede asıl müstensihinin adının silinerek
Tâhir b. Galbûn adının yazıldığı göröl-
müştür. Esasen eserin ilk üç cildinin istin-
sah tarihinin 427 (1036), IV. cildinin 428
(1037) olduğu dikkate alındığında hattın
Tâhir b. Galbûn'a ait olamayacağı anlaşı-
lır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Galbûn, *et-Tezkire fi'l-kıra'âtî's-semân*
(nşr. Eymen Rüşdî Süveyd), Cidde 1412/1991,
neşredenin girişi, I, 30-153; a.e. (nşr. Abdülfet-
tâh Buhayrî İbrâhîm), Kahire 1411/1991, I, 7-
24; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 369-370; a.e.
(Altıkulaç), II, 610, 618, 698-699, 751; a.mlf., *Tâ-
rihu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 372; Safedî, *el-
Vâfi*, XVI, 404-405; İbnü'l-Kâsîh, *Sirâcü'l-kârî'l-
mübtetî*, Kahire 1315, s. 54; İbnü'l-Cezerî, *Gâ-
yetü'n-nihâye*, I, 339; a.mlf., *en-Neşr*, I, 73-74;
Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 491; Rûdânî, *Şıla-
tû'l-halef* (nşr. Muhammed Hâccî), Beyrut 1408/
1988, s. 152; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 330;
Sezgin, *GAS*, I, 16; Ahmed Nusayyif el-Cenâbî,
"Cühûdû Tâhir b. Galbûn fî 'ilmi'l-kıra'ât",
MMİr., XXXIII (1982), s. 442-479; a.mlf., "et-
Tezkire fi'l-kıra'âtî's-semân", *Âlemü'l-kütüb*,
III, Riyad 1982, s. 33-36; "İbn Galbûn", *DMBİ*,
IV, 363-364.

TAYYAR ALTIKULAÇ

İBN GALBÛN, Ebû't-Tayyib

(أبو الطيب ابن غلبون)

Ebû't-Tayyib Abdülmün'im
b. Ubeydillâh b. Galbûn el-Halebî
(ö. 389/999)

Kıraat âlimi.

12 Receb 309'da (16 Kasım 921) Halep'-
te doğdu. Dedesi Galbûn'a nisbetle İbn
Galbûn diye tanındı. Bu çevrede dil, kıra-
at, hadis, fıkıh gibi konularda ders aldık-
tan sonra Kahire'ye yerleşti. Onun bu ka-
rarında, Nâfi' b. Abdurrahman'ın talebe-
si Verş'in burada kıraat konusunda mey-
dana getirdiği ekolün şöhretinin büyük
payı olmalıdır. Kıraat hocaları arasında İb-
râhîm b. Abdürrezzâk el-İlcî, İbrâhîm b.
Muhammed b. Mervân, Ahmed b. Mu-
hammed b. Bilâl el-Bağdâdî, Ahmed b.
Hüseyn er-Rakkî, Ca'fer b. Süleyman el-
Mişhalâî, İbn Eşte, İbn Hâleveyh gibi isim-
ler yer almaktadır. Hadis ilminde Ubey-
dullah b. Hüseyn el-Antâkî, Ahmed b.

Muhammed b. Umâre ed-Dimaşkı gibi hocalardan faydalandı. Kendisinden kıraat ilminde oğlu Ebû'l-Hasan Tâhir, İbn Süfyan, Mekki b. Ebû Tâlib; hadis ilminde Muhammed b. Ca'fer el-Meymâsi ve Hasan b. İsmâil ed-Darrâb gibi şahsiyetler istifade etti. İbn Galbûn Şâfiî fıkhı ile de meşgul olmuş, ayrıca edebiyat ve şiire ilgi duymuştur. Ahlâkî üstünlüğü açısından övülmüş, Ebû Ali el-Gassânî onu sika bir âlim olarak tavsif etmiştir. Seâlibî ise Kur'an ilimlerindeki yerine işaret ederken edebî ilimlerde de söz sahibi olduğunu belirtmiştir. İbn Galbûn 7 Cemâziyelevvel 389'da (26 Nisan 999) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-İstikmâl*. Eserde önce "tefhîm", "imâle" ve "beyne beyne" (hafif imâle, taklîl) konusunda kıraat imamları ve râvilerinin Kur'an'da yer alan fiil ve isimlerdeki okuyuşları genel olarak açıklanmış, ardından sûrelerdeki bu okuyuş tarzları kâriilerine nisbet edilerek belirtilmiştir. Kitap Abdülfettâh Bahîrî İbrâhim tarafından neşredilmiştir (Kahire 1412/1991). 2. *Risâle fî me'nferade bihi'l-kurrâ'ü's-şemâniye*. Kur'an'da yer alan bazı kelimelerin yapısında mevcut yâ, nûn, tâ ve bâ harflerinin okunuşlarında sekiz kâri (Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Ya'kûb) arasındaki farklılıkların ele alındığı risâle, Muhammed Abdülkerîm Kâzım er-Râdî ve Ali Hüseyin el-Bevvâb tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). 3. *Kitâbü'l-İrşâd fî ma'rifeti mezâhibi'l-kurrâ'is-seb'a*. İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fî'l-kurrâ'ati'l-'aşr* adlı kitabının kaynaklarından olan esere (*en-Neşr*, I, 79) müellif de *Kitâbü'l-İstikmâl*'de atıfta bulunmuştur (s. 641). 4. *Kitâbü't-Tehzîb*. Eserde, Nâfi' kıraatinin Verş rivayetindeki farklı okuyuşlarla Ebû Amr kıraatinin Yezidî rivayetindeki ihtilâflar ve Nâfi' kıraatinin Verş ve Kâlûn rivayetleri arasındaki farklılıklar ele alınmıştır (*el-İstikmâl*, neşredenin girişi, s. 30). 5. *Hadîkatü'l-belâğa ve devhatü'l-berâ'a*. Kâtib Çelebi'nin belirttiğine göre (*Keşfü'z-zunûn*, I, 644; ayrıca bk. *Hedîyyetü'l-'ârifîn*, I, 629), Ebû Âmir İbn Harşene'nin Acem'in Arap'a üstünlüğü görüşünü konu alan eserine reddiye olarak yazılmıştır.

Müellifin ayrıca *Kitâbü'l-Mürşid fî'l-kurrâ'ati's-seb'*, *Kitâbü'İkmâli'l-fâ'ide fî'l-kurrâ'ati's-seb'* ve *el-Mu'dil fî'l-kurrâ'at* adlı eserlerinin bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir. *Kitâbü'l-İstik-*

mâl'in nâşirinin ayrı bir eser olarak kaydettiği *Kitâbü'İnfirâdî'l-kurrâ'*ın *Risâle fî me'nferade bihi'l-kurrâ'* ile aynı kitap olması muhtemeldir. Müellifin oğlu Tâhir b. Abdülmün'im'e ait *et-Tezkire fî'l-kurrâ'ati's-şemân* (Cidde 1412/1991) adlı eserin Brockelmann tarafından İbn Galbûn'a nisbet edilmesi ve adının da Ebû't-Tayyib b. Abdülmün'im olarak zikredilmesi bir zühul olmalıdır. Yine Brockelmann'ın onun eseri olarak kaydettiği istiâze konusundaki iki varaklık risâlenin de ona aidiyetinin kesin olmadığı belirtilmiştir (Sezgin, I, 15).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Galbûn, *el-İstikmâl* (nşr. Abdülfettâh Bahîrî İbrâhim), Kahire 1412/1991, neşredenin girişi, s. 15-34; a.mlf., *Risâle fî me'nferade bihi'l-kurrâ'ü's-şemâniye* (*el-Mevrid* içinde, nşr. Muhammed Abdülkerîm Kâzım er-Râdî), XVI/1, Bağdad 1987, neşredenin girişi, s. 175-177; a.e. (*Mecelletü'l-Buhûşî'l-İslâmiyye* içinde, nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb), sy. 26, Riyad 1410/1989, neşredenin girişi, s. 255-259; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 25-27; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 277; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: sene 381-400*, s. 184-185; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), II, 677-678; Sübkî, *Tabakât*, III, 338; İsnevî, *Tabakâtü's-Şâfiyye*, II, 400-401; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, I, 470-471; a.mlf., *en-Neşr*, I, 79-80; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhâdara*, I, 490-491; *Keşfü'z-zunûn*, I, 66, 644-645; II, 1737-1738; *Hedîyyetü'l-'ârifîn*, I, 629; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 330; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, VI, 194; Sezgin, *GAS*, I, 15; Muhammed Sâdik Şerîat, "İbn Galbûn", *DMBİ*, IV, 364.

NASUHI ÜNAL KARAARSLAN

İBN GÂLİB

(ابن غالب)

Muhammed b. Eyyûb b. Gâlib
el-Girnâfi el-Endülüsi
(ö. 571/1175 [?])

Endülüslü tarihçi
ve coğrafyacı.

Hayatı ve eseri hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır ve pek çok müellif onu başka şahsiyetlerle karıştırmıştır. Bağdatlı İsmâil Paşa, 767'de (1365) vefat eden münşî vezir Ebû Abdullah Muhammed b. Gâlib el-Belensi'yi İbn Gâlib zannetmiştir. Onun Belensi'ye (Valencia) olmasına rağmen Temmâm b. Gâlib (ö. 348/959) veya Temmâm b. Gâlib el-Lugavî (ö. 436/1044) ile bir tutulduğu da görülmektedir (Lutfî Abdülbedî', I/2 [1375/1955], s. 275-276). Sehâvî ise İbn Gâlib yerine Ebû Gâlib yazmıştır (*el-İ'ân bi't-tevbih*, s. 250, bu hata Rosenthal tarafından düzeltilmiştir). Öte yandan bugün elde

bulunmayan kitabının bölümlerine ayrı isimler vermesi sebebiyle iki eseri olduğu kabul edilmiştir. Bu kitabın Yâkût el-Hamevî, Makkarî, İbn Saîd el-Mağribî ve Lisânüddin İbnü'l-Hatîb gibi müelliflerin yaptığı iktibaslara dayanarak Endülüs coğrafyasına ait kısmının yayımlanmasından sonra İbn Gâlib'in hayatı hakkında bazı bilgiler edinmek mümkün olmuştur. Bu iktibaslar yapılırken nakledilen kendisiyle ilgili bazı haberlerden, 542'de (1147) Meriye'nin (Almeria) hristiyanların eline geçişi ve on yıl sonra geri alınışı sırasında olaya tanık olan kişilerle şahsen görüştüğü (Lutfî Abdülbedî', I/2 [1375/1955], s. 299), 565'te (1170) Gırnata (Granada) hâkimi Ebû Saîd Osman b. Abdülmün'im'in hizmetinde bulunduğu (Makkarî, III, 181-182) öğrenilmekte ve 571'de (1175) öldüğü tahmin edilmektedir (Lutfî Abdülbedî', I/2 [1375/1955], s. 277-278).

İbn Gâlib'in *Ferhatü (Fürcetü)'l-enfüs fî târihi'l-Endelüs* adlı kitabının iki bölümden meydana geldiği, bunlardan Endülüs'ün coğrafya ve topografyasıyla ilgili olan birinci bölümün "Ferhatü'l-enfüs li'l-âşâri'l-evveliyeti'lleti fî'l-Endelüs", Endülüs'ün tarihi ile ünlü kişilerinin hayat hikâyelerini içeren ikinci bölümün ise "Ferhatü'l-enfüs fi fużalâ'l-'aşri min ehli'l-Endelüs" adını taşıdığı bilinmektedir (Makkarî, I, 202; III, 386). Her iki bölümün de zengin bilgiler ihtiva ettiği daha sonraki müelliflerin yaptıkları alıntılardan anlaşılmaktadır. Ayrıca IX. (XV.) yüzyılda yazıldığı sanılan *Ta'likun muntekan min Ferhati'l-enfüs fî târihi'l-Endelüs* adlı küçük bir ta'lik aracılığıyla eserin coğrafya bölümünün içeriği hakkında bilgi edinilebilmektedir. Lutfî Abdülbedî', bir mecmua içindeki (Millet Ktp., Murad Molla, nr. 1410, vr. 105^b-118^b) yazarı belli olmayan bu ta'lik önce makale olarak (bk. bibl.) ardından müstakil kitap halinde (Kahire 1956) yayımlanmıştır. İbn Gâlib'in, kitabında yer alan coğrafi bilgilerin büyük bir kısmını Ahmed b. Muhammed er-Râzî'nin Arapça aslı kaybolmuş coğrafya eserinden aldığı ve İbn Hayyân, Mes'ûdî ve Ebû Ubeyd el-Bekrî gibi büyük coğrafyacıların çalışmalarından da faydalandığı görülür. Eserde Endülüs eyaletleri ve bunlara bağlı diğer yerleşim merkezleri, buralara yerleşen Arap kabileleri, imar faaliyetleri, Endülüs'ün iktisadî ve malî tarihi, bilim tarihi, 400 (1009-1010) yılından sonraki siyasî gelişmelerle Hammûdiler'in idaresi ve özellikle Kurtuba (Cor-